

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

І. М. Рассоха

Методичні вказівки
для самостійної роботи
з навчальної дисципліни

«Історія української культури»

для СЛУХАЧІВ ДРУГОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ 7.03050901 – ОБЛІК І АУДИТ
ТА 7.03050401 – ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ

ХАРКІВ – ХНУМГ – 2014

Рассоха І. М. Історія української культури: Методичні вказівки для самостійної роботи (для слухачів другої вищої освіти спеціальностей 7.03050901 – Облік і аудит та 7.03050401 – Економіка підприємств) / І. М. Рассоха; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х. : ХНУМГ, 2014. –15 с.

Автор: І. М. Рассоха

Методичні вказівки для самостійної роботи для слухачів другої вищої освіти, які оволодівають основами знань з історії української культури.

Рецензент: д. і .н., проф. О. Л. Рябченко

Рекомендовано кафедрою історії і культурології,
протокол № 3 від 10 жовтня 2014 р.

© І. М. Рассоха, 2014

© ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2014

Вступ

Головною метою викладання матеріалу курсу «Історія української культури» є виховання культурно розвинутого студентства, яке не мислить стереотипами, а в майбутньому зможе стати потужним фундаментом української нації і забезпечити поступ України до європейської спільноти.

В умовах подальшої гуманізації навчального процесу в університеті кафедра бачить пріоритетним викладання предмета в інноваційному ключі. Механізм осягнення інновацій полягає в реалізації окремих блоків: історія і практика; співвідношення історичного і логічного; основи психології, діалоговий характер навчання тощо.

Методичні вказівки розроблено відповідно до діючої програми з історії української культури. Основними формами вивчення дисципліни «Історія української культури» для слухачів другої вищої освіти є лекції та самостійна робота.

Лекції охоплюють весь курс з історії української культури. Вони покликані допомогти слухачам опанувати головні питання і проблеми, полегшити і поглибити їх вивчення за науковою історичною літературою. Лекції мають пізнавальний, цілісний характер і сприяють розвиткові історичного мислення у студентів.

Самостійна робота в бібліотеках, в Інтернеті дає можливість знайомства з монографіями, документами, альтернативними точками зору різних авторів на конкретні проблеми. Самостійна робота виховує у студентів самодисципліну, почуття відповідальності, вміння орієнтуватися в розмаїтті думок і підходів, творчо осмислювати одержані знання.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення дисципліни: формування системи знань про закономірності культурного процесу, культуру як специфічний та унікальний феномен людства. «Історія української культури» – дисципліна, спрямована на збагачення і розширення гуманітарної підготовки слухачів, формування творчої активності майбутніх фахівців. Вона дає уявлення про етапи розвитку української культури, забезпечує розуміння системного зв'язку всіх складових культури – мистецтва, етнографії, матеріальної культури, наукового знання, усіх форм духовних цінностей, формує світогляд. Пізнання сутності та процесу розвитку культури має бути орієнтоване на формування таких якостей людини, як різнобічна освіченість, висока свідомість, моральність, вміння знаходити порозуміння з представниками різноманітних культур. Значення курсу полягає передусім у тому, що він формує науковий світогляд слухачів, загальноосвітній, фаховий і культурний рівень майбутнього спеціаліста.

Основними завданнями вивчення дисципліни є прищеплення культури історичного мислення, вироблення вмінь аналізувати і оцінювати явища політичного розвитку українського суспільства у контексті світової історії, зіставляти історичні процеси з епохами, робити аргументовані висновки.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми слухачі повинні:

Знати:

- основні етапи формування української культури;
- закономірності історичних процесів в українській культурі
- формування культури народів, які проживають в Україні;
- характерні риси української культури у різні історичні періоди;
- об'єктивні умови і суб'єктивні фактори в процесах гуманітарного, політичного життя народу;
- формування етнографічно-культурних регіонів України;
- історіографію історії української культури
- культурні нововведення доби національної революції;
- характерні риси різних мистецьких стилів: візантійського, бароко, класицизму;
- основні етапи життя діяльність визначних діячів української культури
- вплив культури сусідніх народів на формування української культури;
- вплив української культури на культуру народів Європи;
- основні етапи розвитку української освіти;
- основні етапи розвитку театрального мистецтва;
- визначати основні тенденції сучасної української культури.

Вміти:

- розрізняти основні стилі українського мистецтва;
- використовувати ознаки соціально-історичних епох та критерії причинно-наслідкових зв'язків історичних процесів;
- визначати періоди, закономірності формування та розвитку культурних процесів в Україні;
- з врахуванням визначеної належності себе та оточуючих до певного етносу підтримувати сприятливий психологічний клімат при здійсненні спільної діяльності.

Інформаційний обсяг (зміст) дисципліни
Модуль. Історія української культури (1/36)

Змістові модулі (ЗМ):

ЗМ 1.1 Культура давньої і середньовічної України (0,5/18 год.)

Навчальні елементи

1. Поняття культури. Еволюція поглядів на культуру в європейській культурологічній думці.
2. Витоки української культури. Культура Київської Русі.
3. Культура України героїчної доби (XIV – XVІІІ ст.)

ЗМ 1.2 Нова і новітня історія культури України (0,5/18 год.)

Навчальні елементи

1. Українське національно-культурне відродження (кінець XVІІІ – початок ХХ ст.).
2. Традиційна народна культура українців.
3. Основні етапи розвитку української культури у ХХ ст. Українська культура в умовах нової соціальної реальності.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗА ЗМІСТОВИМИ МОДУЛЯМИ І ТЕМАМИ

Модуль 1 ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

ЗМ 1.1 Культура давньої і середньовічної України

Тема 1.

Поняття культури. Еволюція поглядів на культуру в європейській культурологічній думці

Поняття культури. Еволюція поглядів на культуру в європейській культурологічній думці. Сучасне розуміння категорії „культура”, її сутність, структура та функції. Культура світова та національна. Цивілізація та культура. Складники та етапи становлення української культури. Фактори, що вплинули на становлення української культури. Особливості української культури – гуманізм та фольклорне підґрунтя.

Тема 2.

Витоки української культури. Культура Київської Русі

Найдавніші археологічні культури на теренах України. Виникнення первісного мистецтва та його особливості. Трипільська культура та її роль в становленні української культури. Найдавніші протоміста Європи. Культури бронзового віку. Кіммерійці та скіфи на території України. Язичництво як світоглядна та культурна система. Стародавня культура східних слов'ян. Побут, звичаї, релігійні вірування. Основні етапи розвитку старослов'янської культури. Міфологія східнослов'янських племен. Мистецькі набутки слов'ян. Особливості писемності. Античні історики про слов'ян та їхню культуру. Становлення і розвиток державності Київської Русі. Розвиток міст. Прийняття християнства. Церква та її роль у культурному житті Київської Русі. Монастирі. Виникнення слов'янської писемності. Освіта. Кирило та Мефодій. Школи. Бібліотеки. Книжна справа. Найдавніші літописи. Культурна та палацова архітектура. Софійський собор, Десятинна церква. Фрески та мозаїка. Внесок Ярослава Мудрого в розвиток культури. Пам'ятки літератури (“Повчання

дітям” Володимира Мономаха, “Слово о полку Ігоревім”). Ткацтво, килимарство та вишивка. Соціальні світи Київської Русі. Вплив Київської Русі на розвиток культури сусідніх країн.

Тема 3.

Культура України героїчної доби (XIV –XVIII ст.)

Вплив культури Київської Русі на життя Литовського князівства. Поширення освіти серед населення. Перші слов'янські книгодрукарі (Ш. Фіоль, Вукович, Ф. Скорина, С. Дропан). Іван Федоров — український першодрукар (“Апостол”, Острозька Біблія та ін.). Церковно-літературні твори. Пересопницьке Євангеліє. Короткий Київський літопис. Розвиток науки, видання букварів, граматики. Братства та братські школи. Образотворче мистецтво, архітектура, музика. Особливості пісенно-поетичної творчості козацької доби. Народні думи, історичні пісні. Кобзарство. Розвиток театру і драматургії. Реформування церкви та освіти, поширення гуманістичних ідей Ренесансу. Діяльність митрополита Петра Могили. Українське бароко, його національна специфіка. Ораторсько-проповідницька проза, мемуарно-історичні твори, козацькі літописи: Самовидця, Г. Граб'янки, С. Величка. Полемічна література. Д. Вишенський. Народні думи та пісні про визвольну війну. Розвиток барокової поезії, церковної музики. Поширення хорового (партесно-хорального) співу. Бароко в живопису (М. Петрахович, І. Руткович), розвиток парсунного портрету і гравюри (О. Тарасевич, Л. Тарасевич, І. Щирський.) Особливості та пам'ятки барокової архітектури. Відновлення архітектурних пам'яток з бароковими доповненнями. Культурологічна і просвітницька діяльність Івана Мазепи. Культура і мистецтво в Україні XVIII ст. Поява творів світського характеру в літературі та театральному репертуарі. Палацова архітектура. Розвиток освіти. Києво-Могилянська академія як вищий навчальний заклад, центр науки і культури. Створення колегій. Григорій Сковорода — просвітитель, філософ і поет. Архітектура й образотворче мистецтво (І. Григорович-Барський, Б. Меретин та ін.). Садовопаркове та ужитково-декоративне мистецтво. Вплив української культури на розвиток культурних процесів у Росії (С. Полоцький, С. Яворський, Ф. Прокопович).

ЗМ 1.2 Нова і новітня історія культури України

Тема 4.

Українське національно-культурне відродження (кінець XVIII – початок XX ст.)

Просвітительські ідеї в культурі України. Розвиток історичної науки та фольклорні дослідження. “Історія русів”. Поширення освіти, відкриття шкіл, народних училищ. Розвиток науки та філософської думки. Зв’язок народного та професійного мистецтва. Формування української класичної літератури. Творчість І. Котляревського, Т. Шевченка. Роль Харківського та Київського університетів. Кирило-Мефодіївське товариство. Діяльність М. Костомарова та П. Куліша. Внесок М. Лисенка в розвиток української музики.

Вплив складних політичних умов у другій половині XIX ст. на розвиток української культури: заборона українського книгодрукування, переслідування української інтелігенції тощо. Заснування у Львові культурно-освітніх товариств (“Просвіта”, “Наукове товариство ім. Т. Шевченка”), українських видавничих спілок. Харківський, Київський, Новоросійський університети як наукові центри.

Традиції та новації в українській культурі. Українська культура в європейському та світовому соціокультурному контексті. Криза просвітительського гуманізму та новітня ідеологія української державності. Українське мистецтво — формотворчий чинник української нації. Розвиток драматургії і театрального мистецтва. Театр корифеїв. Видатні актори М. Заньковецька, М. Садовський, П. Саксаганський. Загальна характеристика українського образотворчого мистецтва та архітектури, стилі міського та промислового будівництва. Український модерн. Творчість братів Кричевських. Стильові та жанрові особливості українського живопису. Творчість митців народницького реалізму М. Пимоненка, С. Світлославського, М. Івасюка, С. Васильківського, М. Самокиша, І. Їжакевича, І. Труша. Творчість митців, орієнтованих на новітні європейські напрями (О. Мурашко, М. Бурачек та ін.). Г. Нарбут та його учні. Творчість українських митців — зачинателів нових течій у світовому мистецтві (О. Архипенко, К. Малевич, О. Богомазов, В. Пальмов, М. Бойчук).

Особливості розвитку літератури (І. Франко, П. Грабовський, М. Коцюбинський). Український неоромантизм (М. Вороний, Леся Українка); своєрідність українського експресіонізму (П. Карманський, В. Стефаник).

Український авангард 1900–1910 рр. Групи “Молода Муза” (Б. Лепкий, П. Карманський та ін.), “Українська хата” (М. Вороний, Г. Чупринка та ін.). Футуризм у малярстві та поезії (В. Єрмолов, М. Семенко та ін.).

Тема 5.

Українські культурні традиції

Традиційне українське селянське господарство. Елементи патріархальних відносин. Інститути самоврядування. Зони селянських поселень, селянське житло. Традиційне житло міщан в Україні. Національний костюм. Козацький одяг. Система харчування. Поєднання християнських ідей з язичницькими віруваннями. Українська демонологія. Календарні свята та обряди: сезонне смислове навантаження свят. Регіональні особливості свят та звичаїв. Українська сімейна обрядовість. Фольклор як підґрунтя української професійної культури. Гуманізм української культури.

Тема 6.

Основні етапи розвитку української культури у ХХ ст.

Українська культура в умовах нової соціальної реальності

Передумови розвитку культури і мистецтва. Створення Української Академії наук, наукові досягнення В. Вернадського, Д. Багалія, М. Кашенка, О. Фоміна та ін. М. Грушевський, його громадська і наукова діяльність. Література і театр у нових умовах мистецького життя. Видання журналів (“Музагет”, “Мистецтво”, “Шляхи мистецтва”), збірників та альманахів (“Гроно”, “Буяння” та ін.). Створення мистецьких спілок: “Плуг” (С. Пилипенко, А. Головка, П. Панч та ін.), “Гарт” (В. Еллан-Блакитний, В. Сосюра, П. Тичина, М. Хвильовий та ін.) і груп: футуристів (“Нова генерація”), неокласиків (М. Зеров, М. Рильський, П. Филипович, М. Драй-Хмара та ін.), символістів (“Біла студія”), конструктивістів (“Авангард”), пролетарських письменників (ВАПЛІТЕ). Досягнення в театральному мистецтві та кіно (Лесь Курбас, О. Довженко), театр “Березіль”, драматургія

М. Куліша. Український мистецький авангард та його доля в 30-ті роки.

Наука та освіта, преса і радіо, театр і кіно, образотворче мистецтво під час війни. Створення нових вищих навчальних закладів і розширення мережі науково-дослідних установ у повоєнні часи. Розвиток науки і техніки. Акції,

спрямовані проти творчої інтелігенції, вилучення з бібліотек книг українських політичних діячів і письменників.

Поява нових творів літератури і драматургії (А. Малишко, О. Гончар, М. Бажан, Остап Вишня та ін.). Творчість композиторів Г. Майбороди, С. Людкевича та ін. Особливості архітектури та образотворчого мистецтва повоєнних часів. Створення закладів професійно-технічного навчання для підготовки робітничих кадрів. “Шістдесятники” у боротьбі за національно-культурне відродження України. Посилення ідеологічного тиску та репресій, “чистка” редакцій газет, журналів, видавництв. Розвиток кіно і театрального мистецтва (С. Параджанов, К. Муратова, Л. Биков, Н. Ужвій, Д. Гнатюк, Є. Мірошниченко та ін.). Розквіт музично-естрадного мистецтва (В. Івасюк, Н. Яремчук, С. Ротару, В. Зінкевич та ін.). Втрата національної своєрідності в архітектурі містобудування (масові житлові забудови). Традиції українського народного живопису у творах Т. Яблонської та В. Зарецького. Розвиток ужитково-декоративного мистецтва (вироби народних майстрів). Тенденції сучасного національно-культурного відродження. Ситуація постмодерну у сучасній українській культурі.

Питання Контрольної роботи

1. Дайте визначення терміну «культура», які існують типи культур?
2. Наведіть періодизацію історії української культури.
3. Охарактеризуйте культуру кам'яної, мідної та бронзової доби на території України.
4. Охарактеризуйте культуру ранньої залізної доби на території України (кіммерійців, скіфів, сарматів, греків).
5. Проаналізуйте особливості літератури та фольклору Давньої Русі.
6. Дайте характеристику образотворчому мистецтву Давньої Русі.
7. Проаналізуйте характерні риси культури України у Литовсько-польську добу.
8. Охарактеризуйте архітектуру та образотворче мистецтво України у литовсько-польську добу (XIV – XVII ст.) – романський стиль, «народну ікону», парсунний портрет.
9. У чому полягають характерні риси українського бароко (сер. XVII ст. – кінець XVIII ст.)?
10. Дайте характеристику освіти та науки в Україні у добу Гетьманщини.

11. Що таке національно-культурне відродження в Україні у кінці XVIII ст. - першій третині XIX ст.?
12. Проаналізуйте розвиток освіти та науки в Україні у XIX – на початку XX ст.
13. Дайте характеристику літературі в Україні у XIX – на початку XX ст. (від романтизму до реалізму).
14. Назвіть характерні риси образотворчого мистецтва України у XIX – на початку XX ст. Реалізм, народність, класицизм.
15. Наведіть характерні риси культурного розвитку України у добу національної революції 1917-1921 рр.
16. Наведіть загальні риси розвитку української культури радянської доби.
17. Які характерні риси були притаманні системі освіти радянської України?
18. Що таке «соціалістичний реалізм»? Охарактеризуйте його вплив на образотворче мистецтво радянської України.
19. Проаналізуйте вияви дисидентства у культурі радянської України.
20. Наведіть характерні риси культурного розвитку України у пострадянську добу. Що таке постмодерн?
21. Охарактеризуйте освітні процеси в Україні у 1990-ті – 2000-ні роки.
22. Дайте характеристику особливостей образотворчого мистецтва в Україні у роки незалежності.

**Пакет завдань контрольних робіт
для слухачів другої вищої освіти
з навчальної дисципліни
«Історія української культури»**

Варіант № 1

1. Дайте визначення терміну «культура», які існують типи культур?
2. Дайте характеристику особливостей образотворчого мистецтва в Україні у роки незалежності.

Варіант № 2

1. Наведіть періодизацію історії української культури.
2. Охарактеризуйте освітні процеси в Україні у 1990-ті – 2000-ні роки.

Варіант № 3

1. Охарактеризуйте культуру кам'яної, мідної та бронзової доби на території України.
2. Наведіть характерні риси культурного розвитку України у пострадянську добу. Що таке постмодерн?

Варіант № 4

1. Охарактеризуйте культуру ранньої залізної доби на території України (кіммерійців, скіфів, сарматів, греків).
2. Проаналізуйте вияви дисидентства в культурі радянської України.

Варіант № 5

1. Проаналізуйте особливості літератури та фольклору Давньої Русі.
2. Що таке «соціалістичний реалізм»? Охарактеризуйте його вплив на образотворче мистецтво радянської України.

Варіант № 6

1. Дайте характеристику образотворчому мистецтву Давньої Русі.
2. Які характерні риси були притаманні системі освіти радянської України?

Варіант № 7

1. Наведіть характерні риси культури України у Литовсько-польську добу.
2. Охарактеризуйте розвиток української культури радянської доби.

Варіант № 8

1. Охарактеризуйте архітектуру та образотворче мистецтво України у литовсько-польську добу (XIV – XVII ст.) – романський стиль, «народну ікону», парсунний портрет.
2. Наведіть характерні риси культурного розвитку України у добу національної революції 1917-1921 рр.

Варіант № 9

1. У чому полягають характерні риси українського бароко (сер. XVII ст. – кінець XVIII ст.)?
2. Назвіть характерні риси образотворчого мистецтва України у XIX – на початку XX ст. Реалізм, народність, класицизм.

Варіант № 10

1. Дайте характеристику освіти та науки в Україні у добу Гетьманщини.
2. Дайте характеристику літературі в Україні у XIX – на початку XX ст. (від романтизму до реалізму).

Варіант № 11

1. У чому полягають особливості національно-культурного відродження України кінця XVIII ст. - першій третині XIX ст.
2. Проаналізуйте розвиток освіти та науки в Україні у XIX – на початку XX ст.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ З ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ»

Рівень знань студентів з дисципліни «Історія української культури» оцінюється за такими критеріями національної шкали успішності:

Оцінка **«відмінно»** виставляється за умови, якщо виступ, конспект чи текст самостійної роботи, а також ККР засвідчують знання студентом історичних термінів, теоретичних положень та фактів, що складають основний зміст питання, яке він розкриває. Студент має розкрити питання, виділити суттєві зв'язки між поняттями, ідеями чи історичними фактами і пояснити свої судження (висновки). Виклад матеріалу мусить бути логічний, доступний для сприйняття, не повинен містити суттєвих фактичних помилок та мовних огріхів;

Оцінка **«добре»** виставляється за умови, якщо виступ, конспект чи текст самостійної роботи, а також ККР засвідчують знання студентом історичних термінів, теоретичних положень та історичних фактів, що складають основний зміст питання, яке він розкриває. Студент, однак, не може виявити основні суттєві зв'язки між поняттями, ідеями, фактами, не завжди добре обґрунтовує (вміло пояснює) свої судження (висновки), а отже, розкриває питання недостатньо повно. При цьому матеріал він викладає в цілому логічно і доступно, може допускати незначні фактичні помилки та окремі мовні огріхи;

Оцінка **«задовільно»** виставляється за умови, якщо виступ, конспект чи текст самостійної роботи, а також ККР засвідчують знання студентом визначеного мінімуму історичних термінів, теоретичних положень та історичних фактів, що необхідні для репродуктивного викладу змісту питання, яке він має розкрити. Студент не виділяє три і більше суттєві зв'язки між поняттями, ідеями чи фактами, допускає грубі фактичні помилки, порушує логіку викладу, не в змозі пояснити свої висновки. Його думка може бути не завжди зрозуміла, для тексту характерні серйозні мовні огріхи;

Оцінка **«незадовільно»** виставляється за умови, якщо виступ, конспект чи текст самостійної роботи, а також ККР свідчать про незнання студентом навіть мінімуму історичних термінів, теоретичних положень, історичних фактів, що складають основний зміст питання, яке він повинен був розкрити.

Навчальне видання

РАССОХА Ігор Миколайович

**Методичні вказівки
для самостійної роботи**
з навчальної дисципліни

«Історія української культури»

для СЛУХАЧІВ ДРУГОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ 7.03050901 – ОБЛІК І АУДИТ
ТА 7.03050401 – ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ

Відповідальний за випуск: д. і .н., проф. *О. Л. Рябченко*

За авторською редакцією

Комп'ютерний набір: *І. М. Рассоха*

Комп'ютерне верстання: *І. В. Волосожарова*

План 2013 поз. 188М

Підп. до друку 29.10.2014
Друк на ризографі.
Зам. №

Формат 60x84/16
Ум. друк. арк. 1,0
Тираж 50 пр.

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Революції, 12, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 4705 від 28.03.2014